

Η ΛΥΡΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

204

Ποιὸ εἶναι τὸ πιὸ ἀποτελεσματικὸ φάρμακο γιὰ τὴν ἀνία ; — Ἡ εὐθύνη.

205

Ποιὰ εἶναι ἡ πιὸ ἀποτελεσματικὴ παραμυθία γιὰ τὴν ψυχὴ ποὺ πενθεῖ ; — Ἡ ἀπελπισία.

206

Ποιὰ εἶναι ἡ πιὸ ἀποτελεσματικὴ ἐπέμβαση γιὰ τὴν ἔξαιρεση τῆς ἀλαζονείας ; — Ἡ ναυτία.

207

Ποιὸ εἶναι τὸ πιὸ ὑψηλὸ σημεῖο τῆς εὐδαιμονίας σου ; — Ν' ἀντικρύζεις μ' ἕνα αἴσθημα ἐνοχῆς τοὺς ἄλλους καὶ μ' ἕνα αἴσθημα ἀνοχῆς τὸν ἔαυτό σου.

208

Ἡ γαλήνη ; — Αὐτὸ μόνο : τίποτα τὸ νεώτερο ἀπὸ τὸ μέτωπο τῆς ψυχῆς.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

15 Μαΐου 1941

209

ΟTAN ὁ Θεὸς δημιούργησε τὴ γῆ, καὶ χώρισε τὴ στεριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα, κοίταξε στὸ φῶς τὸ δημιούργημά του. « Ἡ θάλασσα », συλλογίστηκε, « εἶναι εὐαίσθητη καὶ εὔμετάβλητη. Ἡ πιὸ ἀπαλή, ἡ πιὸ διακριτικὴ πνοὴ τὴν αὐλακώνει καὶ τὴν ἀλλάζει. Ἡ στεριὰ δύμως εἶναι ἀναίσθητη καὶ ἀμετάβλητη. » Εχει ἀρμονικὲς γραμμές, μὰ τῆς λείπει ἡ κίνηση, ἡ ζωή. Κάτι πρέπει νὰ γίνει μὲ τὴ στεριά. Κάτι. Μὰ τί ;» Σήκωσε ἀπρόσεχτα τὴν παλέττα του ὁ Θεὸς κι ἀθελά του ἔσμιξε τὸ χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ μὲ τὸ χρῶμα τοῦ ἥλιου. Καὶ τότε, ξαφνιασμένος, εἶδε πῶς γεννήθηκε ἔνα χρῶμα ποὺ ταίριαζε μὲ τὴ θάλασσα : τὸ πράσινο. « Θὰ ντύσω τὴ στεριὰ στὸ πράσινο », εἶπε. « Καὶ στὸ χρῶμα αὐτὸ τὸ δώσω τὸ ἥθος τῆς στεριᾶς καὶ τὸ ὄφος τῆς θάλασσας ». Χαμογέλασε εὐχαριστημένος καὶ πρόσταξε : « Νὰ βλαστήσει ἡ γῆ, ν' ἀπλώσει καὶ νὰ τὴ σκεπάσει ἡ χλωρίδα, νὰ σκάσουν οἱ σπόροι, νὰ πετάξουν βλαστάρια, νὰ γεμίσουν οἱ κάμποι καὶ οἱ πλαγιὲς τῶν βουνῶν δέντρα καὶ θάμνους, κι ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη ν' ἀνοίξουν

Η ΛΥΡΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

λουλούδια, ποὺ νὰ μαγεύουν τὴν ὥραση μὲ τὸ ἀβρὸ χρῶμα τους καὶ τὴν δσφοητη μὲ τὸ γλυκὸ ἄρωμά τους». Καὶ βλάστησε ἡ γῆ, καὶ πρασίνισε ἡ στεριά, κι ἀνθισαν λουλούδια στοὺς κάμπους καὶ στὶς πλαγιές τῶν βουνῶν. Ἔτσι κύλησε ἡ πρώτη μέρα τῆς δημιουργίας κ' ἔπεσε τὸ βράδυ. Τὴ δεύτερη μέρα ὁ Θεὸς τὴν ἀρχισε πλουτίζοντας τὴ γῆ μὲ σερπετὰ καὶ ζωάκια καὶ πετούμενα ποὺ εἶχαν τὸ χάρισμα νὰ κινοῦνται ἐλεύθερα καὶ νὰ αἰσθάνονται. Εἴταν ὁ μεγάλος, ὁ θεῖος πειρασμός, ποὺ ἔγινε μέσα του τὴν πρώτη ἀνησυχία. «Κάτι λείπει πάλι», εἶπε. «Κάτι ποὺ νὰ ζεῖ στὴ γῆ καὶ νὰ βλέπει τὸν οὐρανό. Κάτι ποὺ νὰ εἶναι καὶ χῶμα, καὶ κῦμα, καὶ ζῶο, καὶ ἄγγελος, καὶ θεός. Κάτι ὅμοιό μου, χωρὶς νὰ εἶμαι ἐγώ, καὶ ἀντίθετό μου, χωρὶς νὰ εἶναι ἡ γῆ». Ολημέρα συλλογιζόταν ὁ Θεὸς καὶ τέλος, λίγο πρὸν πέσει τὸ βράδυ, ἔπλασε τὸν ἀνθρωπο — τὸν Ἀδάμ, — «χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς». Τὸν προίκισε μ' ἓνα δῶρο θεῖο: τὸ λόγο, καὶ τὸν ἀφησε, μὲ τὰ μάτια κλειστά, σ' ἓνα μικρὸ παράδεισο, ποὺ «ἔφυτευσε κατὰ ἀνατολάς», κοντὰ στὸν Τίγρητα καὶ τὸν Εὐφράτη. Ἔπειτα ἀποτραβήχτηκε ἥσυχος στὸν οὐρανό, γιὰ νὰ συνεχίσει ἐκεῖ τὴ δημιουργία του. Τὴ χαραυγὴ τῆς ἀλλης μέρας — τῆς τρίτης μέρας, — ὁ πρωτόπλαστος ἀνθρωπος, ὁ Ἀδάμ, ἀνοιξε τὰ μάτια του, ἀνασηκώθηκε καὶ κοίταξε γύρω του. Ξαφνιάστηκε. Τί μάτια εἴταν ὅλα ἐκεῖνα γύρω του! Μάτια πράσινα, κόκκινα, γαλάζια, χρυσά. Ποὺ τὸν κοίταζαν, τὸν κοίταζαν, σὰν νὰ μὴ τὸν χόρταιναν. Καὶ τὶ φῶς εἴταν αὐτὸ ποὺ ἀπλωνε πάνω τους καὶ τάκανε νὰ λάμπουν! Νὰ λάμπουν παράξενα! Μὰ τὸ ξάφνιασμα πέρασε σὲ λίγο. Κι' ὁ Ἀδάμ συνήθισε στὸ βλέμμα τοῦ δάσους καὶ στὸ γλυκὸ πρωινὸ φῶς. Καὶ εἶδε τὸ πρῶτο πουλὶ ποὺ πέταξε ὅπὸ κλῶνο σὲ κλῶνο κ' ἔπαιξε

Η ΛΥΡΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

κρυφτούλι μὲ τὶς φυλλωσιές. Καὶ εἶδε τὰ πρῶτα σερπετὰ καὶ τὰ πρῶτα ζωάκια ποὺ τοῦ ἔδειξαν μὲ καμάρι τὸ χάρισμα τῆς κίνησης. Κ' ἔννοιωσε νὰ τὸν δροσίζει ἡ πνοὴ τῆς ζωῆς. Καὶ χαμογέλασε. Καὶ τὸ χαμόγελό του ἀπλώθηκε στὸ δάσος. Καὶ τὸ συνέφεος ἀπὸ τὸ θάμπος τῆς πρώτης ἀνθρώπινης παρουσίας. Γιὰ ν' ἀρχίσει ἐπὶ τέλους τὸ μίλημά του. "Ἐνα μίλημα γλυκό, πρωτάκουστο. Ποὺ ἔλεγε γιὰ τὶς μέρες καὶ τὰ χρόνια ποὺ θ' ἀκολουθοῦσαν γιὰ τοὺς παρθένους τόπους, ποὺ κάποτε θὰ τοὺς καλλιεργοῦσε καὶ θὰ τοὺς ἄλλαξε" γιὰ τὶς συγχορδίες τῆς αὐγῆς καὶ τὰ τριαντάφυλλα τοῦ δειλινοῦ, ποὺ θὰ τὸν μάγευαν μὲ τὸ χεῶμα τους καὶ μὲ τὴ μουσική τους. "Ως ποὺ τὰ ματόφυλλα τοῦ Ἀδὰμ ἔπεσαν βαριὰ πάνω στὸ πρῶτο του ὅνειρο. "Ἐνα ὅνειρο ποὺ τὸν ἥλεκτρισε. Ἐκεῖ, ἀντίκρυ του, εἴταν ὅλες οἱ πηγὲς τοῦ προπατορικοῦ δάσους. Κι ἀπὸ τὶς πηγὲς αὐτὲς ἔεπηδοῦσαν παράξενα πλάσματα ποὺ τὸν κοίταζαν ἐκστατικά, καὶ πότε ἔτρεχαν σιμά του, γιὰ νὰ τοῦ δείξουν εὔγραμμα στήθη μὲ κατακόκκινες κορφές, καὶ πότε χαμοπετοῦσαν σὰν χελιδόνια, πήγαιναν πέρα κι ἀνοιγαν τὰ χέρια τους σ' ἀγκαλιά. Δὲν εἶχαν σάρκα, ὅπως οἱ νύμφες ποὺ γεννήθηκαν ἀργότερα στὴν Ἑλλάδα. Εἴταν κάτι τὸ ἄϋλο καὶ τὸ μυστηριακό, ποὺ προετοίμασε στὴ φαντασία τοῦ Ἀδὰμ τὴ γέννηση ἐνὸς δεύτερου ἀνθρώπου, ποὺ θὰ τοῦ ἔμοιαζε κι ὅμως δὲν θὰ εἴταν αὐτός, ποὺ θὰ τὸν ἔννοιωθε δικό του κι ὅμως θὰ τὸν ἐπιθυμοῦσε, ποὺ θὰ εἴταν ἀθῶος ὅπως αὐτὸς κι ὅμως στὸ σῶμα του θὰ εἶχε βαθιὰ χαραγμένο τὸ ἀμάρτημα. Κι ὅταν ἔφεξε ἡ τέταρτη μέρα, ὁ δεύτερος αὐτὸς ἀνθρωπος ἀναδύθηκε ἀπὸ τὸ δάσος, ὅπως ἡ Ἀφροδίτη ἀπὸ τὴ θάλασσα. "Ετρεξε σιμά του γιὰ νὰ τοῦ δείξει τὸ θαυμάσιο στήθος μὲ τὸ ἀπαλὸ θηλυκὸ ὑφος. "Ἐπειτα

χαμοπέταξε σὰν χελιδόνι, ἀνοιξε τὰ χέρια καὶ χάθηκε γιὰ λίγο στοὺς ἵσκους. Τέλος, ἔμαγύρισε μὲ βῆμα κουρασμένο, σὰν νὰ εἶχε ἔρθει ἀπὸ πολὺ μακριά, καὶ γονάτισε μπροστά του. «Εῦα!», εἶπε ὁ Ἄδαμ καὶ χαμογέλασε. Κι αὐτὴ εἴταν ἡ πρώτη λέξη του, καὶ τὸ δεύτερο χαμόγελό του. «Ἐρχομαι ἀπὸ μακριά, κύριέ μου», ἀποκρίθηκε ἐκείνη. «Μὰ μαρρῶ πὼς εἴμουνα πάντοτε κοντά σου». — «Μεῖνε κοντά μου, Εῦα. Εἰσαι ἡ ἀνοιξη καὶ ἡ ἐλπίδα γιὰ μένα». — «Ἡ Ἀφροδίτη εἶμαι». — «Οχι, ἡ ψυχή». — «Εἶμαι τὸ ὄνειρο ποὺ εἶδες τὴν τρίτη μέρα». — «Οχι, εἰσαι ἡ Φύση, ἡ μητέρα μου Φύση καὶ σ' ἔστειλε ὁ πατέρας μου ὁ Θεός...». Ἡ Εῦα τὸν κοίταζε τώρα κατάματα. Ἔπειτα τοῦ φίλησε τὰ χέρια. Κι ἀπὸ τὴ στιγμὴ αὐτή, δὲν τὸν ἄφησε πιὰ μονάχο. Εἴταν πάντα πλάι του, ὅταν πήγαινε στὴν πηγὴ νὰ δροσίσει τὴ δίψα του. Εἴταν πάντα πλάι του, ὅταν ἔσκυβε νὰ κόψει ἓνα μυριστικὸ λουλούδι, ἢ ὅταν ἄκουγε τὸ γλυκὸ τραγούδι τῶν πουλιῶν, ἢ ὅταν ξάπλωνε κάτω ἀπὸ τὶς λεῦκες γιὰ νὰ κοιμηθεῖ ἢ γιὰ νὰ λησμονήσει καὶ νὰ λησμονηθεῖ. Κι ὅταν περιδιάβαζαν χειροπιασμένοι, τοῦ μιλοῦσε... τοῦ μιλοῦσε. Κι ὁ Ἄδαμ τὴν ἄκουγε ἐκστατικός. Κι ἀναπολοῦσε τὸ πρωὶ τῆς τέταρτης μέρας ποὺ τὴν εἶδε ν' ἀναδύεται ἀπὸ τὸ προπατορικὸ δάσος ὅπως ἡ Ἀφροδίτη ἀπὸ τὴν προπατορικὴ θάλασσα. «Ἐτσι κυλοῦσε ὁ καιρός. Ἐκλεισε τὸν κύκλο της ἡ ἀνοιξη τῆς γῆς. Ἡρθε τὸ καλοκαίρι. Καὶ οἱ πρωτόπλαστοι εἴταν πάντα μαζί. Δεμένοι τώρα μὲ φιλία βαθιά, ποὺ μεγάλωνε... μεγάλωνε... τοὺς συνέπαιρνε ἄθελά τους, καὶ σιγὰ - σιγὰ ἄρχισε νὰ γίνεται κάτι πολὺ γλυκὸ καὶ καλοπρόσδεχτο, νά! σὰν τὸν ἔρωτα, ποὺ θάφτανε κάποτε γιὰ νὰ τοὺς ντύσει μὲ χρώματα καὶ νὰ τοὺς στεφανώσει μὲ φῶς. Μὰ ἓνα πρωΐ..».

Η ΛΥΡΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

“Ενα πρωὶ ἡ Εῦα περιδιάβαζε στὸ προπατορικὸ δάσος.
”Έκοβε ἀγριοτριαντάφυλλα καὶ κρίνους. Καὶ τραγουδοῦσε.
”Ἐπειτα, ἐπλεξε ἔνα στεφάνι καὶ ἔτρεξε, βιαστικὴ σὰν πεταλούδα, σιμὰ στὸ σύντροφό της. Στάθηκε ἀντίκρυ του, τὸν
κοίταξε ὥρα πολλή, καὶ τέλος, τοῦ εἶπε γλυκά : « Θὰ φύγω,
κύριέ μου! » — « Θὰ φύγεις; Ποῦ θὰ πᾶς; » ρώτησε ἀνήσυχος
ἔκεινος. — « ‘Υπάρχουν πολλοὶ δρόμοι πέρα ἀπὸ τὸ
δάσος μας. Γιὰ ποῦ τραβοῦν ἀραγε; » — « Δὲν ξέρω, κόρη
μου. ”Ισως παντοῦ, ίσως πουνθενά... » — « Μὰ εἶμαι σίγουρη.
”Υπάρχουν κι ἄλλοι τόποι, ίσως καλλίτεροι ἀπὸ τὸ
δικό μας. Δὲ θάθελες νὰ τοὺς μάθεις; » — « Εῦα! » φώναξε
ξαφνιασμένος ὁ Ἄδαμ. — « Χθὲς » συνέχισε ἡ συχα ἡ
Εῦα « ὅνειροπολοῦσα ὅλομόναχη κάτω ἀπὸ τὴν πιὸ μακρινὴ
λεύκα. Τὸ βράδι εἶχε προχωρήσει. Καὶ (πίστεψέ με, κύριέ
μου,) ἔνας κύκνος ἥρθε νὰ μὲ συντροφέψει, ἔνας κύκνος
παράξενος. Εἶχε λαλιὰ σὰν τὴ δική μας. Καὶ μὲ χάιδευε
μὲ τὶς φτεροῦγες του. Καὶ μουλεγε : “ ἔρχομαι ἀπὸ χώρα
μακρινή. Τὴ γέννησε μιὰ θάλασσα πράσινη, σὰν τὶς φυλ-
λωσιὲς τοῦ τόπου σου (τί σημαίνει θάλασσα, Ἄδαμ;) καὶ ἔνας
οὐρανὸς καταγάλανος σὰν τὰ μάτια τὰ δικά σου. ”Εκεῖ, σὲ
κάθε σπηλιά, σὲ κάθε κουφάλα δέντρου, σὲ κάθε κορφο-
βούνι καὶ λαγκάδι, ζεῖ ἔνας μικρὸς θεός, ποὺ ξεπετάγεται
φωτεινὸς καὶ γελαστὸς στὸ πέρασμά σου. Γιὰ νὰ φτάσεις
ἔκει πέρα..., “ Εἶναι μακριά::, τὸν ρώτησα. Μὲ κοίταξε
στὰ μάτια σιωπηλός. Καὶ εἶδα ἀμίλητα μυστικὰ στὰ μάτια
του καὶ μαρμαρωμένες φωνὲς στὴ σιωπή του. ” Θάρθεις
μαζί μου, Λήδα::, μοῦ εἶπε σὲ λίγο. “ Θάρθω, Δία μου,,
τοῦ ἀποκρίθηκα. (”Αλήθεια! Γιατί μὲ εἶπε Λήδα καὶ γιατί
τὸν εἶπα Δία τὸν κύκνο μου;) Κι ἀθελά μου πρόσθεσα :
Τὸ ρόδι πέφτει ἀπ’ τὴ φοδιὰ καθὼς μιλᾶς, καὶ σκάζει...»

— « "Ωστε θὰ φύγεις, Εῦα! » εἶπε συλλογισμένος δ' Ἀδάμ. — « Θὰ φύγω! Τώρα! Ἀμέσως! » — « Περίμενε. Θὰ ξεκινήσουμε μαζί... » Καὶ ξεκίνησαν μαζί. Κ' ἔφτασαν στὴν ἄκρη τοῦ προπατορικοῦ δάσους. Καὶ τραβήξαν πέρα. Μὰ μόλις πέρασαν τὸ θεῖο ὄριο, ἔνας πελώριος λίσκιος ἀπλώθηκε πάνω ἀπὸ τὴν γῆ, κι ἀστραψε καὶ βρόντησε, καὶ ἐσχίστηκαν ὅλες οἱ πηγὲς τῆς μεγάλης ἀβύσσου, κι ἀνοιξαν οἱ καταρράκτες τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πλημμύρισαν οἱ δρόμοι, καὶ ἔγιναν θάλασσες οἱ κάμποι. — « Ἡ δργὴ τοῦ Κυρίου μας, Εῦα! », φώναξε δ' Ἀδάμ. — « Ἡ δργὴ τοῦ Κυρίου μας! » εἶπε σὰν ἀντίλαλος ἡ Εῦα. Καὶ στέναξε. Κι αὐτὸς εἶταν δὲ πρῶτος ἀνθρώπινος στέναγμός. — « Δὲν ἔπρεπε νὰ φύγουμε, Εῦα! Δὲν ἔπρεπε νὰ φύγουμε κρυφὰ ἀπὸ τὸν Κύριό μας! » — « Δὲν ἔπρεπε, Ἀδάμ! Μὰ τώρα δὲ μποροῦμε... δὲν πρέπει νὰ γυρίσουμε... δὲ θέλω νὰ γυρίσουμε... » — « Μὴ φοβᾶσαι, Εῦα. Δὲ θὰ γυρίσουμε! Θὰ προχωρήσουμε! Θὰ παλαίψουμε μὲ τὴν θύελλα! Θὰ νικήσουμε! Εἶναι μεγάλη χαρὰ νὰ φεύγεις... νὰ φεύγεις γιὰ τὸ ἄγνωστο... νὰ μάχεσαι μὲ τὸ ἄγνωστο... νὰ κερδίζεις μὲ τὸν ἰδρώτα σου καὶ μὲ τὸ αἷμα σου τὸν κόσμο ὃπου θὰ ζεῖς... τὸν κόσμο τὸ δικό μου καὶ τὸν κόσμο τὸ δικό σου, Εῦα!... "Ελα! "Ας δοκιμάσουμε νὰ προχωρήσουμε. Σοῦ ὁφείλω τὸ μεγάλο πειρασμό. Τὸν πειρασμὸ τῆς φυγῆς. Ἀργότερα, θὰ σου ὁφείλω... » — « Τὸ ἀμάρτημα τῆς φυγῆς, τὸ ἀμάρτημά μας » τὸν ἔκοψε ἡ Εῦα. Καὶ τὸ οὐράνιο τόξο ἔλαμψε στὰ μάτια της, λίγο πρὸν νὰ διαγράψει τὴν ἐπτάχρωμη καμπύλη του στὸν οὐρανό...

—Θὰ ἥθελες, λέσ, νὰ σου ἰστορήσω τὰ περιστατικὰ τῆς ζωῆς μου. "Ακουσε λοιπόν, φίλε μου. 'Η μικρὴ πολιτεία, ὅπου πέρασα τὰ καλλίτερα χρόνια τῆς ζωῆς μου λέγεται Μυρτιά. Πρὸιν ἀπὸ τὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο μερικοὶ γεωγραφικοὶ χάρτες τὴν σημείωναν μὲ μιὰ κόκκινη κουκίδα, ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὸ τελευταῖο γνωστὸ παραθαλάσσιο προάστειο τῆς Αθήνας. Φαίνεται πώς κάποιος περίεργος γεωγράφος τὴν ἀπάντησε στὸ δρόμο του, τὴν σημείωσε πρόχειρα καὶ δυὸ τρεῖς ἄλλοι τὴν ἔστηκαν, χωρὶς νὰ ρωτήσουν ἂν ὑπάρχει. 'Ωστόσο κανένα ἀπὸ τὰ σχολικὰ βιβλία τῆς Γεωγραφίας δὲν τὴν ἀναφέρει. Οὕτε ἄλλο γεωγραφικὸ ἔγχειρίδιο. Μερικὲς φορὲς ἀναρωτιέμαι μήπως τὴ γέννησε ἡ φαντασία μου ἡ μήπως χρωμάτισα διαφορετικὰ μιὰ πολιτεία πραγματική, ποὺ πρέπει νὰ βρίσκεται κοντὰ στὴν ὑποτιθέμενη Μυρτιά. Τὸ τελευταῖο τοῦτο εἶναι καὶ τὸ πιὸ πιθανό. Γιὰ τὸν ἀκόλουθο λόγο. Στὰ παιδικά μου χρόνια συνήθιζα νὰ εἰκονογραφῶ τὰ μικρὰ διηγήματα ποὺ ἔγραφα. Δὲ σώζεται μήτε ἕνα ἀπὸ τὰ χειρόγραφά μου. 'Ωστόσο θυμᾶμαι καθαρὰ πώς σ' ἕνα ἀπ' αὐτὰ μιλοῦσα γιὰ τὴ ζωή μου. Γεννήθηκα, ἔλεγα, " σὲ μιὰ μικρὴ πολιτεία ποὺ τὴν ἔλεγαν Μυρτιά. 'Η πολιτεία αὐτὴ εἴταν ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρό μου. "Αρχιζε ἀπὸ τὴ στενὴ λουρίδα ποὺ μᾶς χώριζε ἀπὸ τὸ περιβόλι τοῦ ἀντικρυνοῦ σπιτιοῦ, κ' εἶχε τὸ κέντρο της στὶς μικρὲς μυρτιές ποὺ χαιρετοῦσαν ἡ μιὰ τὴν ἄλλη μ' ἀγάπη. Αὐτὸ τὸ περιβόλι τὸ ἀγάπησα ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ποὺ τὸ ἔεχωρισα. Καὶ συχνὰ συλλογιζόμουνα τί καλὰ θὰ εἴταν γιὰ μένα, ἂν πηδοῦσα τὸ φράχτη κ' ἔστηνα ἕνα μικρὸ καλύβι

Η ΛΥΡΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

κοντά στίς μυρτιές, για νὰ περάσω ἔκει τὸ ὑπόλοιπο τῆς παιδικῆς τουλάχιστο ζωῆς μου. Εἶχε καὶ μιὰ μικροσκοπικὴ λίμνη ἀριστερά, ὅπου ὥνειροπολοῦσαν μερικὰ λευκὰ νούφαρα. Αὐτὴ τὴν ἔλεγα λίμνη τῆς Σιωπῆς, γιατὶ κοτοῦσε τὸν οὐρανὸν ἀμίλητη καὶ ποτὲ δὲν καταδέχτηκε ν' ἀπαντήσει σ' ὅσα τὴν φωτοῦσα. Καὶ τὴν φωτοῦσα πολλά. Τὴν φωτοῦσα, γιατὶ τὸ σπίτι ἀντίκρου μου εἴταν τοὺς περισσότερους μῆνες τοῦ χρόνου μὲ τὶς πόρτες καὶ τὰ παράθυρα σφαλιστά. Τὴν φωτοῦσα πῶς ἔλεγαν τὴν κοπέλλα μὲ τὰ πράσινα μάτια καὶ τὰ βαθιὰ καστανὰ μαλλιά, ποὺ περιδιάβαζε κάθε ἄνοιξη στὸ περιβόλι κι ὥρες κοίταζε τὶς μυρτιές. Τὴν φωτοῦσα, ἀν εἴταν θάλασσα ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, κι ἀν, λίγα μέτρα πιὸ πέρα εἴταν τὸ μικρὸ δύμορφο νησί, ποὺ εἶχα δεῖ κάποτε στὸν ὕπνο μου καὶ τὸ ὠνόμασα νησὶ τῆς Χαρᾶς. Τὴν φωτοῦσα χίλια δυὸ ἄλλα μικροπράγματα, χωρὶς ποτὲ νὰ παίρνω ἀπάντηση. "Ενα πρωὶ δύμως, θὰ εἴμουν τότε ἔξη ἢ ἑπτὰ χρονῶν, ἢ κοπέλλα μὲ εἶδε στὸ παράθυρο καὶ μούγγνεψε τρυφερά. Γεμάτος ντροπὴ ἔγυρα, κρύφτηκα καὶ ἔρποντας, πέρασα στὴ διπλανὴ κάμαρα. Τοεῖς ἢ τέσσερες ἑβδομάδες δὲν τόλμησα νὰ ξανακοιτάξω ἀπὸ τὸ παράθυρο. Κάποτε, συλλογιζόμουν μ' ἀνακούφιση, θὰ ξανασφαλίσουν οἱ πόρτες καὶ τὰ παράθυρα, κ' ἡ κοπέλλα μὲ τὰ πράσινα μάτια καὶ τὰ βαθιὰ καστανὰ μαλλιά δὲ θὰ ξαναφανεῖ στὸ περιβόλι. Τότε θὰ φωτήσω τὴ μικρὴ λίμνη νὰ μοῦ πεῖ, γιατὶ μούγγνεψε καὶ πῶς κατάλαβε ὅτι τὴν κοίταζα ἀπὸ τὸ παράθυρο. Ποιὸς ξέρει; "Ισως αὐτὴ τὴ φορὰ ἢ λίμνη νὰ μοῦ ἀποκριθεῖ,, ... Θυμᾶμαι πῶς τὸ διήγημα αὐτὸ τὸ εἶχα γεμίσει μὲ σχέδια. Εἶχα σχεδιάσει τὴ λίμνη, τὶς μυρτιές, τὴν κοπέλλα, τὴν πρόσοψη (ὅπως τὴ φανταζόμουνα) τοῦ σπιτιοῦ, μὲ τὶς πόρτες καὶ τὰ παρά-

θυρα κλειστά, καὶ τὸ νησόπουλο, ὅπως τὸ εἶχα δεῖ στὸ
ὅνειρό μου. Φαίνεται λοιπὸν πώς, ὅταν ἀργότερα μετακο-
μίσαμε στὴ μικρὴ παραλιακὴ πολιτεία, λίγα χιλιόμετρα ἔξω
ἀπὸ τὴν μητέρα Ἀθῆνα (‘γιὰ νὰ γίνουν γερὰ τὰ παι-
διά,,, καθὼς ἔλεγε ὁ πατέρας), ἔφερα μαζί μου τὰ σχέ-
δια αὐτά, ποὺ σιγὰ σιγὰ ἔσμιξαν μὲ τὸ τοπίο της κ’ ἔγιναν
ἔνα. ‘Εφερα ἀκόμη τὴν ἀνάμνηση ἀπὸ τὶς μυρτιές, κι ὠνό-
μασα Μυρτιὰ τὴν πολιτεία, ποὺ σίγουρα θὰ εἶχε ἄλλο
ὄνομα. Θὰ εἴταν ἀσέβεια πρὸς τὴν μνήμη τῶν παιδικῶν
μου χρόνων, σ’ ὅλους μας ἰερή, ἀν δοκίμαζα ν’ ἀποκατα-
στήσω τὸ ἀληθινὸ ὄνομα τῆς Μυρτιᾶς, κι ἀν ἀφαιροῦσα
ἀπὸ τὸ τοπίο τὶς γραμμὲς ποὺ τοῦ χάραξε ἡ καρδιά μου,
καὶ τὰ χρώματα ποὺ τοῦ πρόσθεσα καὶ ποὺ τὰ βρῆκα στὴν
παλέττα τῆς φαντασίας μου. ‘Υπάρχουν, φίλε μου, σὲ κάθε
ζωὴ χρόνια, ποὺ θάποεπε νὰ εἶχαν ἔνα ἄλλο φυσικὸ
καὶ κοινωνικὸ τοπίο. Δὲ διαλέγουμε, βλέπεις, τὸν τόπο
ποὺ γεννιόμαστε, κι δ,τι συλλογιζόμαστε ἢ κάνουμε, πολὺ¹
σπάνια συμφωνεῖ μὲ τὸ περίγυρό μας. ‘Οταν λοιπὸν θέ-
λουμε νὰ ἔξιστορήσουμε τὰ περιστατικὰ τῆς ζωῆς μας δὲ
μποροῦμε νὰ εἴμαστε ἀκριβεῖς ἢ ἀντικειμενικοί. Μποροῦμε
ὅμως νὰ εἴμαστε ἀληθινοί. Καὶ τότε, καθένας μας, εἴτε τὸ
θέλει εἴτε δχι, χρωματίζει τὸ φυσικὸ καὶ τὸ κοινωνικό του
περίγυρο μὲ χρώματα ἀνύπαρκτα γιὰ τοὺς ἄλλους, μὰ ἀλη-
θινὰ καὶ πραγματικὰ γι’ αὐτόν. ‘Ισως λοιπόν, πολλὰ ἀπὸ
ὅσα θὰ σου πῶ νὰ εἶναι ἀνακριβῆ. Καὶ πρῶτο ἀπ’ ὅλα, τὸ
τοπίο. Μὰ μπορῶ νὰ σὲ βεβαιώσω πῶς ὅλα θὰ εἶναι ἀλη-
θινά. Τὰ ἔζησα ἀκριβῶς ἔτσι. Καὶ τί σημασία ἔχουν τὰ
μάτια τῶν οἰωνδήποτε τρίτων ἢ οἱ χάρτες ποὺ γίνονται στὰ
ψυχοὶ ἐργαστήρια ἢ οἱ φωτογραφίες ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὶς
ἄψυχες μηχανές, ὅταν μιὰ ψυχὴ ἀναπολεῖ, κι ὅταν μιὰ ἄλλη

ψυχή, μιὰ ἀδελφὴ ψυχή, σκύβει νὰ τὴν ἀκούσει; ... Φαίνεσαι, δμως, νὰ μὴ συμφωνεῖς. Γιατί; — Γιατί, ἀπλούστατα, προτιμῶ τὴν ἀκρίβεια ἀπὸ τὴν ἀλήθεια σου. "Οχι γιὰ νὰ ἔξασφαλίσω τὴν ἀντικειμενικότητα, ποὺ δὲ μ' ἐνδιαφέρει, μὰ γιὰ νὰ σὲ βάλω ἀντίκρου στὴν πραγματικότητα ποὺ θέλησες ν' ἀπομακρύνεις ἀπὸ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς σου. 'Η ἀκρίβεια εἶναι στὴν Ἀλήθεια (μὲ κεφαλαῖο) δ,τι τὸ φῶς στὸν κόσμο, δ,τι ἡ ψυχὴ στὸ σῶμα. Εἶναι ἔνα μαζί της. Συνηθίσαμε δμως νὰ ἔχουμε ἀκρίβεια χωρὶς ἀλήθεια, δπως συμβαίνει μὲ τὶς θετικὲς ἐπιστῆμες, καὶ ἀλήθεια χωρὶς ἀκρίβεια, δπως συμβαίνει μὲ τὶς τέχνες. — "Ωστε δὲν ἐπιθυμεῖς νὰ συνεχίσω τὴν αὐτοβιογραφία μου; — "Οχι, ἀγαπητέ μου. Δὲν εἶσαι ἀκόμα ὠριμος γι' αὐτὴ τὴ δοκιμασία. Σ' εὐχαριστῶ πάντως γιὰ ὅσα μοῦ εἶπες. Εἴταν γοητευτικά, κ' ἐπὶ τέλους ... ἀληθινά!

211

Τίποτα δὲν εἶναι μεγάλο ὅταν εἶναι παρόν. 'Η ἀπουσία μεγαλώνει τὰ πράγματα. Κι αὐτὴ γέννησε τὸ μεγαλύτερο: τὸ Θεό.

212

Πανταχοῦ παρὼν δ Θεός; "Οχι! Πανταχοῦ ἀπών. Καὶ πάντοτε ἀπών. 'Η ἀπουσία του ἀποκάλυψε τὴν ὑπαρξή του στὸν ἀνθρωπο. 'Η ἀπουσία του: ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴ γῆ, ἀπὸ τὸ χῶρο καὶ τὸ χρόνο, ἀπὸ τὰ ἀστρα, τὰ σώματα καὶ τὶς ψυχές. Κάποτε, φαίνεται, πῶς ἀγάπησε τὴν παρουσία του. Κ' ἐνανθρωπίστηκε. "Εξησε στὴ γῆ τῶν